

*др Петар Радуловић, самостални саветник
Скуп. СФРЈ за друш. пол. односе*

ОСВРТ НА ЗНАЧАЈ И РАЗВОЈ САМОУПРАВНОГ ПРАВА У НАШЕМ ПРАВНОМ СИСТЕМУ

У оквиру ове расправе било је доста речи о јавном и приватном праву, што је, без сумње, значајно и корисно. Али, сматрам да је потребно, у оквиру ове теме, говорити о нашем самоуправном праву.

Као што је познато наш друштвено-политички и економски систем заснива се на начелима самоуправљања, а тиме и наш правни систем има две врсте регулативе: државну и самоуправну. Осим тога, постоји веома велики број прописа који се често мењају. То нарочито важи за државне прописе када се посматра ранији период, а за самоуправну регулативу то је оцена садашњег стања.

Садашњи степен развоја нашег социјалистичког самоуправног система карактерише децентрализација и деетатизација државних функција (преношење државних функција са централних на локалне органе власти и са државних органа на организације удруженог рада и друге самоуправне организације и заједнице). У томе се све више испољава начело подруштвљавања државних функција. То се, поред осталог, огледа и у томе што скупштине друштвено-политичких заједница, као највиши законодавни органи, постепено прерастају у највише органе друштвеног самоуправљања. Истина, ваља рећи и то да су функције државних органа још увек бројне и значајне.

Према томе, наш правни систем, поред осталог, карактеристичан је како по броју субјеката који, уређују друштвене односе тако и по упоредном постојању две врсте регулативе (државне и самоуправне). Постојање великог броја субјеката (државних и самоуправних) овлашћених да регулишу друштвене односе условљава доношење великог броја општих правних аката — прописа који у основи морају бити усклађени. Наиме, морају се поштовати принципи уставности и законитости, а истовремено заштити самосталност органа и организација и омогућити развој самоуправљања. Усклађивање тих основних

начела и принципа захтева како познавање смисла и суштине система, његово дубље сагледавање, тако и постојање одређеног степена друштвене свести.

Самоуправљање се не може изграђивати само државним прописима, јер његов развој све више намећу потребу изградње и усавршавања самоуправне регулативе, формирања одређеног степена друштвене свести и усвајање самоуправљачке етике у целини, а посебно у појединим областима друштвеног живота.

Односи државних органа и организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница нису једноставни, већ, напротив, проузрокују сложен проблем. У ствари, дијалектика прелазног периода повезана је противречностима процеса у вези са одумирањем државе као класне творевине и потребама вршења њених функција. На једној страни испољава се тенденција уплитања државних и других органа и организација у све сфере самоуправног развоја и јачање улоге власти независно од усвојених основних принципа и уставних одређења. С друге стране, у оквиру самоуправљања долазило је (тога и сада има) до многих злоупотреба права. Појединци и групе су манипулисали и још увек манипулишу друштвеном својином и средствима, па и људима, према свом нахођењу и тиме наносе штету друштвеним интересима и целом систему. То, све скупа, намећу потребу свестраног сагледавања, отклањања проблема и унапређивања друштвених односа.

Самоуправно право, боље рећи самоуправна регулатива, свд више захвата бројне гране права и области друштвеног живота. Тако, на пример, област радног права, која већ дуже времена привлачи пажњу како на плану националног законодавства тако и међународне (интернационалне) заштите, претежним делом спада у домен самоуправног права. Другим речима, у оквир самоуправне регулативе спадају бројна права, као што су: заснивање радног односа; одређивање зараде односно висине личног дохотка; стручно оспособљавање и усавршавање; кретање у току рада и с тим у вези висина личног дохотка, а тиме и висина пензије (што је, наравно, повезано и са резултатима рада); право на одсуство у одређеним случајевима, затим, право на стан односно реализација тог права као веома битног права и низ других права која су од животног интереса радника (запослених лица), а затим делом и других лица, посебно оних који треба да ступе у радни однос.

Према томе, самоуправна регулатива има веома велики значај у остваривању права и извршавању обавеза радних људи (свих запослених, јер обухвата све области друштвеног живота изузев ЈНА), па и грађана уопште. Она је не само интерног карактера већ и знатно ширег домена. Другим речима, поред

права и обавеза радника одређеног колектива односно радне заједнице њоме се регулишу и права осталих лица (корисника услуга). То се нарочито односи на организације и заједнице које врше јавна овлашћења (у области саобраћаја, социјалног осигурања, образовања, комуналних делатности, и др.). Уз то треба напоменути да та регулатива обухвата норме материјалног и процесног права, а са сигурношћу се може тврдити да њој до сада није придаван одговарајући значај од стране науке. Неспорна је чињеница да до сада нису вршена одговарајућа истраживања, да о томе има мало литературе која свестраније сагледава ту, веома важну и сложену проблематику као и то да у нас постоји веома велики број прописа (државних и самоуправних) што се, поред осталог негативно одражава на остваривање уставности и законитости.

Познато је да законодавна (нормативна) делатност у ширем смислу речи, по правилу, није довољно усавршена, јер су друштвена кретања и живот инвентивнији од законодавца. Због тога се то питање све више појављује као проблем савремених држава. Развој цивилизације уопште, а нарочито нагли пораст технике и технологије условљава честе промене у друштвеним односима, а то проузрокује и измене у правној регулативи. С друге стране, постојање великог броја закона и других прописа и њихова честа измена има негативан одраз на правну сигурност грађана и других правних субјеката, па и на цулокупну уставност и законитост.

С тим у вези треба истаћи да укупно сада, у целој земљи, има око три милиона и тристотине хиљада разних прописа (државних и самоуправних). Највише је самоуправних споразума и друштвених договора — око два милиона, затим самоуправних општих аката — око милион двеста хиљада и око сто хиљада државних прописа. До ових података, који наравно нису апсолутно тачни дошао сам, током прошле године, јер сам проучавао ту проблематику. Ти подаци су ових дана објављени и у дневној штампи.

Све то упућује на сложеност у остваривању јединства правног система у земљи као битног постулата социјалистичке законитости. Другим речима, и самоуправно право не може да буде дифузно, расуто, ван системских начела. У поплави прописа, постоје многобројне опасности: једна је што се у томе тешко сналазе чак и врсни правници, а камоли мање упућени грађани, а друга што се ствара претерани формализам, који је такође, у нас много присутан.

Нема сумње да наука и образовање тј. институти и факултети треба да поклоне овом питању знатно већу пажњу. У том циљу је и ова моја дискусија у нади да ће овај цењени

скуп а посебно Правни факултет у Београду, који је дао велики допринос проучавању проблема и изналагању адекватних решења у области политичког система, допринети решавању проблема.

Мислим да би било корисно да се, поред осталог, организује саветовање о самоуправном праву.